

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПИСЬМІ**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0351-а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Чернобай Валерія Русланівна

Керівник к.пед.н., доц. Надточій Н. О.

Рецензент д.філ.н., проф. Галуцьких І. А.

Запоріжжя – 2022

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 50 стор., 55 джерел.

Об'єкт дослідження – формування навичок писемного мовлення на уроках англійської мови в старших класах середньої школи.

Предмет дослідження – особливості використання автентичних креолізованих текстів як засобу формування навичок писемного мовлення.

Мета дослідження – розробити та експериментально перевірити ефективність системи вправ з формування навичок письмового мовлення на основі креолізованих текстів (коміксів) в старших класах середньої школи.

Теоретико-методологічні засади становлять роботи з теорії комунікації (А. Грицева, Н. Драган-Іванець, Н. Лютянська), основ педагогічної діяльності (В. Бондар, Р. Гуревич, Н. Кузьміна); із застосування коміксів в навчальному процесі (С. Макклауд, В. Колосова, Д. Олишанський, Л. Остапенко, О. Соловйова), законодавчі документи з проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти та значення державної та іноземних мов у цьому процесі.

Отримані результати. Використання коміксів в освітній галузі має свої переваги, серед яких: полегшення навчального процесу, його доступність, заохочення учнів до активної участі в класній роботі і, як наслідок, посилення мотивації в класі та покращення академічної успішності; розвиток уяви, забезпечення якісного довготривалого запам'ятовування вивченого, передача загальнолюдських цінностей, поглиблення інтересу до предмету і розвиток навичок письма. Учні не лише із задоволенням працюють із креолізованим текстом, виконують завдання за його змістом, але й далі за допомогою діалогічного спілкування на основі зображень (ілюстрацій) створюють мовленнєву ситуацію, близьку до автентичної.

Ключові слова: *вправа, іномовна письмова компетенція, комікс, креолізований текст, навичка, середня школа, старша ланка*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ЗАСТОСУВАННЯ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	7
1.1 Проблема визначення поняття креолізованого тексту.....	7
1.2 Психолого-педагогічні проблеми сприйняття та розуміння креолізованих текстів.....	16
1.3 Дидактичний потенціал коміксу	20
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПИСЬМІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ	33
2.1 Застосування креолізованих тексти у сучасному навчанні англійської мови на старшому етапі навчання	33
2.2 Методичні рекомендації щодо навчання письмового мовлення з використанням коміксів	35
2.3 Апробація розробленого комплексу вправ під час уроків англійської мови	45
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Основне завдання, яке стоїть перед сучасним викладачем іноземної мови – гармонійно поєднати в навчальному процесі панівний зараз комунікативний підхід (з обов'язковою реалізацією всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності, таких як читання, говоріння, аудіювання та письмо) із граматичним методом, при цьому використовуючи не тільки «аудиторні», але й реальні ситуації спілкування.

Пошук нових результативних форм і методів навчання, засобів та способів, які б підвищили ефективність навчального процесу, активізували мотивацію до навчання, завжди на часі, що і визначає актуальність даної розвідки. Одним із способів підвищення мотивації учнів може стати робота на заняттях із сучасними креолізованими текстами взагалі, та коміксами зокрема, в яких, внаслідок жанрових особливостей, використовується яскрава наочність, яка багато в чому компенсує типові вади навчання іноземних мов.

Характер же й особливості креолізованих текстів заслуговують на пильну увагу дослідників. Креолізовані тексти наразі активно вивчаються, зокрема О. Беловим, Є. Даніленко, О. Дубравіною, О. Ісаєвою, Н. Космацькою та багатьма іншими науковцями. І хоча основна сфера «застосування» полікодових текстів, згідно з даними наведених дослідників, – це реклама найрізноманітнішого спрямування, Т. С. Малишева підкреслює, що подібні тексти потребують досліджень у рамках викладання мови як іноземної, оскільки креолізований текст – це «зручна форма, яка дозволяє наповнювати її необхідним змістом, здатна мотивувати учнів і створювати сприятливу атмосферу для тих, хто вивчає нову мову» [Малишева 2015, с. 100].

Дидактичний потенціал коміксів в нашій країні значно недооцінюється і майже не використовується в закладах освіти. Натомість у західній масовій культурі комікси є досить популярними. Вони вважаються невід'ємною складовою частиною дитячого життя, являють собою один із символів

західного підприємницького духу. За мотивами коміксів створюються кінострічки, мультфільми, рекламна продукція, сувеніри та дитячі іграшки. В останні роки у зарубіжній педагогічній практиці поширюється досвід використання коміксів як органічного елементу підручників задля удосконалення мовлення учнів, відпрацювання умінь говоріння, читання та письма. У вітчизняній педагогіці вони не набули такого поширення. [Паніна 2014].

Відповідно до теорії поколінь, сучасні учні, є представниками покоління Z – «цифровими» дітьми, дітьми гаджетів, яким притаманні певні особливості перебігу психічних процесів. Це у свою чергу потребує від учителів зміни традиційного вектору діяльності на уроці [Остапенко 2016]. Відтак увага повинна зосереджуватися на технологізації і візуалізації навчання, що дозволяють інтенсифікувати процеси сприймання і засвоєння навчального матеріалу. Саме комікси, вдало поєднуючи візуальне та вербальне, допомагають зробити навчальний процес доступним і захоплюючим, що є ключовими положеннями НУШ [Рішення колегії 2016].

Креолізовані тексти, тобто. тексти, в яких вербальні та візуальні компоненти становлять єдине структурно – смислове ціле, будучи характерною особливістю сучасних засобів масової комунікації, дозволяють суттєво підвищити ефективність комунікативного дії. «Доповнюючи зображеннями вербальні тексти, автори, з одного сторони, що мають на меті «оживити» і прикрасити повідомлення, а з іншого, прагнуть поліпшення сприйняття інформації шляхом подвійного кодування: вербального та візуального» [Гадомська 2017, с. 25].

Об'єкт дослідження – формування навичок писемного мовлення на уроках англійської мови в старших класах середньої школи.

Предмет дослідження – особливості використання автентичних креолізованих текстів як засобу формування навичок писемного мовлення.

Мета дослідження – розробити та експериментально перевірити ефективність системи вправ з формування навичок письмового мовлення на основі креолізованих текстів (коміксів) в старших класах середньої школи.

Мета роботи обумовила виконання наступних **завдань**:

- 1) уточнити поняття «креолізований текст» та «комікс»;
- 2) розглянути дидактичний потенціал креолізованого тексту при навчанні англійської мови;
- 3) зрозуміти проблеми сприйняття та розуміння креолізованих текстів;
- 4) довести ефективність використання розроблених вправ з застосуванням креолізованих текстів як засобу навчання іншомовного письмового мовлення.

Методи дослідження: узагальнення наукової інформації з проблеми дослідження, навчально-методичної та нормативної документації; метод теоретичного аналізу і синтезу для визначення мети, предмета, завдань дослідження, метод моделювання для розробки структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності студентів в процесі вивчення іноземної мови; емпіричного рівня: цілеспрямоване спостереження, бесіди з викладачами та студентами; анкетування студентів, викладачів, аналіз продуктів їхньої навчально-пізнавальної діяльності.

Теоретична значимість полягає в узагальненні відомостей щодо креолізованих текстів (коміксів) та їх дидактичного потенціалу, розгляді особливостей сприйняття коміксів та складностей їх використання на заняттях з іноземної мови.

Практична значимість полягає у створенні комплексу вправ на основі автентичних креолізованих текстів для покращення письмового мовлення в учнів старших класів.

Апробація дослідження: тези XV університетської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених «Молода наука - 2022» на тему: «Використання креолізованих текстів на заняттях з іноземної мови».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (55 найменувань). Загальний обсяг становить 56 сторінок, у тому числі основного тексту – 50 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАСТОСУВАННЯ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ У СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

1.1 Проблема визначення поняття креолізованого тексту

Одним із способів підвищення мотивації здобувачів вищої освіти може стати робота на заняттях із сучасними креолізованими текстами. Креолізовані тексти, згідно з визначенням О. Завадської – це тексти, «фактура яких складається з двох негомогенних частин: вербальної (мовної/мовленнєвої) та невербальної (що належить до інших знакових систем, ніж природна мова)» [Завадська 2016, с. 164].

Мова йде про складне поєднання вербального та іконічного типів текстів, до яких традиційно відносять кінотексти, рекламні тексти, плакати та ін. Такий синтетичний феномен, який М. Р. Івасишин називає також полікодовим і мультимодальним, має «інтеграційний комунікативний ефект» [Івасишин 2019, с. 34]. Дослідник А. Мескін зауважує, що мультимодальність – це відмінна риса людської комунікації, оскільки сама людина є істотою мультимодальною. Це означає, що апріорі кожен із нас – не текстоцентрична, а саме мультимодальна особистість, яка «сприймає повідомлення, створені за допомогою різноманітних семіотичних кодів: звуку (мови, інтонації, тембру, тону, мелодики, кашлю, сміху, шуму тощо), образу (фотографії, малюнка, ілюстрації, кольору, шрифту), а також смаку, запаху і дотику» [Meskin 2007, р. 370]. Дослідження текстів, у яких не тільки вербальний і візуальний, але також і аудіальний, і кінетичний та інші складники сприймаються як єдине ціле, стало об'єктом вивчення когнітивної лінгвістики, зокрема, такого її відгалуження, як паралінгвістика, що вивчає позамовні засоби в мовному повідомленні. Перш за все це пов'язане з розширенням самого поняття текст.

Нагадаємо, що вже М. Бахтін сприймав текст як «співтворчість, спосіб комунікації двох свідомостей: комунікатора і реципієнта в широкому розумінні цих термінів» [цит. за: Христовська 2021, с. 12]. Сьогодні не викликає заперечень факт полімодальної природи тексту, наявність у ньому екстралінгвістичної інформації. Характер же й особливості цих «включень» заслуговують на пильну увагу дослідників. Креолізовані тексти наразі активно вивчаються. І хоча основна сфера «застосування» полікодових текстів, згідно з даними наведених дослідників, – це реклама найрізноманітнішого спрямування, Н. В. Сем'ян підкреслює, що подібні тексти потребують досліджень у рамках викладання мови як іноземної, оскільки креолізований текст – це «зручна форма, яка дозволяє наповнювати її необхідним змістом, здатна мотивувати учнів і створювати сприятливу атмосферу для тих, хто вивчає нову мову» [Сем'ян 2021]. Очевидно, що мала кількість вербальної інформації на плакаті, рекламній листівці або будь-якому іншому креолізованому тексті не дозволяє говорити про його «порожність» і «ненавантаженість» (як комунікативну, так і естетичну). Навпаки, поєднання візуального тексту з ретельно відібраними елементами мовної інформації та необхідність декодування породжують швидше смислово «перевантаженість» креолізованого тексту. У такому тексті міститься набагато більше інформації, й розшифровка цієї інформації – творчий і багатовимірний процес. Причому процес цей має яскраво постмодерний характер, оскільки мова йде не про унормований аналіз за певною схемою, із початково заданими параметрами, а скоріше про цілий простір інтерпретаційних припущень [Мединська 2011, с. 13].

Крім того, декодування креолізованого тексту принципово релятивістське (тобто залежить від особистого досвіду реципієнта) та антиєрархічне, що теж вписується в постмодерну картину світу. Відповідно, процес розкодування мультимодальних текстів абсолютно відповідає сприйняттю сучасної людини (особливо молодій), тому викликає у здобувачів вищої освіти (незалежно від країни, з якої приїхав студент, і тим більше

обраної ним спеціальності навчання) жвавий інтерес.

Н. Космацька зазначає, що візуальна інформація, аудіо-образотворчий ряд, ілюстрування, паралінгвістичні письмові засоби сьогодні все ширше стають елементом текстоутворення [Космацька 2012, с. 143]. Саме тому розробка та використання навчальних матеріалів на основі креолізованих текстів представляє особливу значущість під час навчання міжкультурному іншомовному спілкуванню щодо іноземної мови.

Креолізовані тексти можуть бути:

- текстами з частковою креолізацією;
- текстами з повною креолізацією [Ісаєнко 2013, с. 232].

У тексті з частковою креолізацією, вербальна (словесна) частина та зображення виступають на рівних правах. У такому тексті зображення може бути видалено без шкоди розуміння загального сенсу. Текстовий компонент є головним сполучним та самостійним по відношенню до невербального. Найчастіше текст із частковою креолізацією зустрічається в газетних, науково-популярних та художніх текстах. Текст із повною креолізацією – це злиття вербального та невербального компонентів. Текст залежить від зображення, яке виступає як необхідний елемент тексту. Даний тип креолізованого тексту найчастіше застосовується у рекламі, плакатах, наукових та науково-технічних текстах, де без зображення просто ніяк не обійтися і неможливо зрозуміти інформацію, яку хотів донести до нас сам автор (рисунок 1.1.) [Макарук 2015, с. 50].

Вербальні тексти створюються з метою донесення інформації адресатам. При їх інтерпретації не важливими є технічні моменти тексту: шрифт, колір, розбиття на колонки, тип паперу, ілюстрації і т. ін. Головне у вербальних текстах – передати інформацію так, щоб читач зрозумів провідну думку. Незалежно від технічного виконання, адресат сприймає інформацію однаково з погляду змісту [Лютянська 2019, с. 88].

Рисунок 1.1. Приклади креолізованого тексту в рекламі

Інша річ креолізовані тексти. У креолізованих текстах художні вставки є головними у значенні сприйняття тексту. Від їх наявності чи відсутності залежить змістовне сприйняття тексту. Наприклад, якщо той самий текст набрати латинським та готичним шрифтом, їх інтерпретація буде різною, вони будуть сприйматися по-різному, адже написані різним шрифтом. Так, у Німеччині готичний шрифт найчастіше асоціюється з нацизмом, що може спричинити відповідні асоціації при прочитанні нейтрального тексту. У креолізованих текстах вербальний та візуальний компоненти нерозривні, вони можуть існувати друг без друга. При відсутності одного з компонентів, компонент що залишився або перестає передавати інформацію, або робить це неповною мірою, або інтерпретує її інакше [Грицева 2005, с. 71].

Світ креолізованих текстів надзвичайно різноманітний. Він охоплює тексти газетно-публіцистичні, науково-технічні, тексти-інструкції, ілюстровані художні тексти, тексти реклами, афіші, комікси, плакати, листівки та ін. Креолізовані тексти присутні практично у всіх сферах життя, будучи при цьому як засобом комунікації, так і носієм культури того чи іншого народу, соціальної групи тощо. Креолізовані тексти відображають світогляд, цінності, естетичні ідеали, вивчення яких у сукупності є соціокультурний аспект вивчення іноземних мов.

У психолінгвістичних дослідженнях вихідним вважається положення про те, що інформація, яка сприймається різними каналами, – вербальний

текст і зображення – «інтегрується та переробляється людиною в єдиному універсально-предметному коді мислення» [Белов 2018, с. 84]. У зв'язку з цим у творах з конкретним змістом фахівці вважають не лише доречним ілюстрування, але й бажаним.

Доцільність використання креолізованих текстів підтверджується тезою С. Д. Максименко про засвоєння інформації: «інформація, що міститься безпосередньо в текстовому повідомленні, засвоюється лише на 7%, голосові характеристики сприяють засвоєнню 38% інформації, тоді як наявність візуального образу помітно підвищує сприйняття – до 55%. При цьому важливо зазначити, що якщо вербально-подана інформація впливає на свідомість індивіда раціональним шляхом, то використання різних паралінгвістичних засобів автоматично переводить сприйняття на підсвідомий рівень» [Максименко 2000, с. 56].

Прикладом використання креолізованого тексту під час вивчення іноземної мови є комікс.

Рисунок 1.2. Навчальний комікс (із підручника Round-up 1)

Л. В. Ілійчук дає наступне визначення коміксу: «Комікс – це особливий спосіб оповідання, текст якого являє собою послідовність кадрів, що містять, крім малюнка, вербальний твір, що передає переважно діалог персонажів і наведений в особливій рамці. При цьому малюнок і укладений до нього вербальний текст утворюють органічну смислову єдність» [Ілійчук 2012]. У коміксах, як правило, використовується розмовна мова, діалоги – лаконічні, а

представлена у коміксах інформація емоційно забарвлена, що сприяє більш ефективному її засвоєнню.

Лексика, що зустрічається в коміксах, відноситься до різних сфер життя та людської діяльності, що дозволяє використовувати комікс практично на будь-якому уроці, лише правильний вибір лексичної теми залежить від учителя. Комікси відбивають національний характер носіїв мови – це важлива роль для формування міжкультурної компетенції. Також у коміксах у великому обсязі представлена лінгвокраїнознавча інформація про країну мови, що вивчається, що сприяє формуванню учнів уявлення про норми поведінки, звичаї та традиції населення цієї країни. Комікс виступає також як засіб мотивації до вивчення іноземної мови, він стимулює творчу активність та прагнення учнів до самоосвіти [Зелінська 2010, с. 119].

Використання коміксу як навчального матеріалу на уроці іноземної мови сприяє підвищенню інтересу учнів до іноземної мови та культурі країни цієї мови.

Тепер, давайте звернемося до функцій креолізованого тексту, щоб краще зрозуміти значущість креолізованих текстів у різних сферах життя людини. Можна виділити такі функції креолізованих текстів як засобів навчання та основні напрями їх використання у процесі навчання іноземної мови:

Інформаційна функція. Креолізований текст повідомляє в вербально-візуальній образній формі лінгвокультурологічну інформацію про ту чи іншу подію чи явище. Його можна розглядати як інструмент створення образів немовних та мовних явищ (підписи до карикатур та товарів, що рекламуються, слова в репліках персонажів), концептів, комплексу асоціацій, прецедентних феноменів. Креолізований текст розповість учням про побут, історію, традиції, соціально-політичні, економічні проблеми різних країн, а також про інші не менш значущі деталі в різноманітних сферах життя [Драган-Іванець 2014, с. 225].

Комунікативна функція полягає в тому, що за допомогою креолізованого тексту відбувається діалог із читачем: читач дивиться на

ілюстрацію, аналізує її, розуміє, що хотів донести автор. Креолізовані тексти є як фактором, так і результатом успішної комунікації, у тому числі навчальної [Гребенщикова 2016].

Освітня функція. Креолізований текст може виконувати освітню функцію, яка допоможе дізнатися щось нове. Так, завдяки рекламі можна дізнатися про призначення нових товарів та нові моделі споживчої поведінки. Креолізований текст може виступати як засіб створення смислової опори при породження та розуміння іншомовної мови, що значно полегшить вивчення англійської мови. Креолізований текст допомагає розвантажити оперативна пам'ять від утримання логічної послідовності. Ця функція може бути реалізована, наприклад, у завданнях типу: *“Describe a series of promotional images/caricatures”*, щоб увага була спрямована саме на відбір мовних засобів. Адже завжди легше говорити про щось, що знаходиться перед очима. У такому випадку той, хто говорить, описує те, що бачить, сама ж логічна послідовність викладу задається ззовні образами сприйняття [Житеньова 2013, с. 19].

Виховна функція, яка передбачає формування за допомогою креолізованого тексту певних норм та переконань, політичної орієнтації, позитивних почуттів та моральних цінностей (зокрема, за допомогою соціальної реклами та карикатури).

Рисунок 1.3. Приклад соціальної реклами

Естетична функція. Так, реклама занурює учнів у певний естетичний контекст. «Красиві актори, соковиті фарби, приємна музика, дизайн товарів та інтер'єрів, пейзажі та тварини – усе це значимо навіть у тому хто не дуже близький до естетичного світу. Це сприяє формуванню гарного смаку та естетичних переваг. Карикатури, як одному з видів образотворчого мистецтва (графіки), також притаманна естетична функція.

Контролююча функція креолізованого тексту може бути реалізована під час перевірки знань та умінь школярів, наприклад, при проведенні контрольних тестів на володіння стійкими виразами або під час проведення диктантів на володіння нових слів та фраз [Вержанська 2016, с. 43].

Крім того, що креолізований текст може виступати як засіб навчання, він може також виконувати функцію активізації пізнавальної діяльності школярів. Психологами було встановлено, що позитивні емоції посилюють, тонізують роботу кори великих півкуль мозку, а негативні гальмують, пригнічують. Позитивні емоції спонукають людину до діяльності. Вони здатні мотивувати людину бути активною на уроці, виробляють великий інтерес до іноземних мов, а також стимулюють учнів, як на самостійну роботу, так і на роботу в парах, групах [Горіна 2014, с. 53].

Існує два методи розуміння дійсності: емоційний і логічний. Людина отримує орієнтири та стимули до дії на основі діяльності, тобто психіки, яка переробляє інформацію емоцій та мислення. Тобто емоції та мислення мають спільні призначення. Однак ця функціональна спільність не складається, коли абсолютизується роль мислення, а емоції виключають із процесу прийняття рішення (оцінки), відносячи до них лише результати цього процесу: хвилювання, переживання – те, що є вже зовнішньою оцінкою. Перевага емоції в тому, що вона здатна захопити особистість цілком, тоді як логічне мислення захоплює лише якусь частину психіки людини. Тому, мабуть, використання креолізованого тексту у процесі навчання може допомогти одночасно задіяти як емоційну, так і логічну сторони людської психіки. Так, карикатура, апелюючи до почуття гумору учнів, викликає емоційне ставлення

до матеріалу, який вивчається, що значно покращує роботу на уроці, учні стають активними. А згідно з одним з психологічних принципів свідомої діяльності людини, насамперед добре засвоюється і особливо міцно запам'ятовується те, що викликає певне ставлення, яке б воно не було, позитивне чи негативне [Зелінська 2003, с. 119].

Так, сприйняття та розуміння карикатури завжди передбачає творчу, пошукову діяльність, оскільки карикатура будується за принципом «обдуреного» очікування, оскільки в карикатурі завжди є якась невідповідність, перебільшення або натяк на щось, що знаходиться за кадром.

Карикатура – це свого роду загадка, для вирішення якої необхідно докласти певних зусиль. Розгадавши цю загадку, тобто подолавши неоднозначність, закладену в карикатурі, стає зрозумілою, чому вона смішна. Оскільки школяреві для розуміння сенсу карикатури необхідно активізувати знання про культуру країни мови, що вивчається, він повинен докласти чимало зусиль. Крім того, щоб зрозуміти, чому це смішно, представнику вітчизняної лінгвокультурологічної спільноти, потрібно проникнути у світ англійської національної свідомості [Сидоренко 2019, с. 84].

Таким чином, карикатура в руках досвідченого викладача стає засобом посилення мотивації до навчання, активізації пізнавальної діяльності учнів, а також засобом створення сприятливого психологічного мікроклімату в групі, що багато в чому допомагає викладачеві на його уроках. Уроки проходять більш рівномірно, активно, цікаво та захоплююче. Як відомо, те, що в процесі вивчення викликає труднощі, але представляє інтерес, запам'ятовується мимоволі краще, оскільки бажання зрозуміти зміст зашифрованої інформації мобілізує психологічну активність школярів. Використання засобів візуальної наочності, у тому числі реклами та карикатури, обумовлено їх позитивним впливом на процес мислення.

1.2 Психолого-педагогічні проблеми сприйняття та розуміння креолізованих текстів

Оскільки візуально-вербальні тексти відносяться до особливої категорії текстів, необхідно звернутися до загальних психологічних механізмів сприйняття та розуміння зв'язного тексту. Звісно ж, що креолізований текст може вважатися особливим видом тексту (при широкому підході до цього поняття як «інформаційної упаковки»). Існує безліч визначень тексту, але вони сходяться у цьому, що текст – це завершена, цілісна, системно організована єдність, з повною послідовністю символів та знаків, що має автора та адресата.

О. Селіванова визначає текст як особливу вербальну форму мовного твору, причому форму розгорнуту, тобто ту, що передбачає розчленування вихідного смислового континууму (задуму автора) на низку складових. Важливим для цього дослідження є вказівка автора на те, що вербальний текст (який використовує лише мовні засоби) є не єдиною формою вираження деякого (планованого відправником) змісту. Зустрічаються також інші види презентації інформації, зокрема, словесно-графічні [Селіванова 2008, с. 235].

Перераховані вище характеристики тексту властиві також креолізованому тексту, тобто використовує вербальні та іконічні засоби. Звернемося до особливостей сприйняття та розуміння креолізованих текстів, пов'язаних із візуальною формою подання в них інформації. У зв'язку з цим слід докладніше зупинитися на психологічних та психолінгвістичних особливостях сприйняття, зберігання та переробки вербальної та візуальної інформації людською свідомістю та процесами породження мовлення. Так, В. Колосова, реалізуючи психосемантичний підхід до дослідження свідомості, що розглядає різні форми існування знань в індивідуальній свідомості, серед яких не лише словесні поняття, а й уявлення, символічні знаки, комунікативні та обрядово-ритуальні акти [Колосова 2007].

Приймаючи до уваги те, що значення слова включає не лише концептуальний, а й наочно-чуттєвий і експресивний компоненти, автор аналізує форму існування невербальних значень у людській свідомості та висуває тезу про принципову подібність візуальної та вербальної семантики на рівні провідних чинників. Образи та символи можуть бути організовані в стійку систему відносин, яка є категоріальною системою, вона дублює чи замінює у деяких ситуаціях категоріальну систему природної мови. Активна взаємодія людини з навколишнім світом здійснюється за допомогою ряду паралельно функціонуючих каналів зв'язку.

Провідними каналами, якими поширюється інформація, є зоровий і слуховий, причому перший має набагато більшу пропускну здатність. Таким чином, знання про світ представлені в пам'яті людини двома незалежними, але активно взаємодіючими один з іншими системами: образною та вербальною, оскільки переробляється по різних каналам, зовнішня інформація інтегрується в універсальному внутрішньому коді, що забезпечує перехресну взаємодію між різнокодovими елементами інформаційного тезаурусу (словнику) людини.

Тому вербальний код розглядається, зокрема, О. О. Залевською, тільки як «одна із складових багатогранної системи переробки інформації про навколишній світ» [цит. за: Ісаєнко 2013, с. 104]. Її концепція про внутрішній словник людини як єдиний інформаційний фундамент, що забезпечує всі стадії мовного процесу, визначає чуттєві групи (ментальні репрезентації різної складності, які ув'язуються з кожним словом) як його складові одиниці. Ідея про універсальний предметний код, що має загальну структуру для обробки не тільки вербальної інформації, а також інформації про дійсність, що надходить через органи чуття, належала Н. І. Жінкіну і потім була розвинена в працях О. О. Леонтєва, І. О. Зимньої, О. О. Залевської та інших психолінгвістів.

На думку А. Грицевої, внутрішня мова реалізується не стільки певною національною мовою, а в універсальному предметно-образотворчому коді [Грицева 2005, с. 71]. Відносини між думкою та словом Л. С. Виготський представляв як «рух через низку внутрішніх планів, незліченних та

різноманітних», перехід від одного до іншого, від «мотиву через думку до внутрішньої мови; від внутрішнього мовлення до думки, від внутрішнього мовлення думки до зовнішньої», як «здійснення та втілення думки у слові». Внутрішнє мовлення опосередковується значеннями слів, тому вона більш навантажена змістом, який розуміється як «сукупність усіх психологічних фактів, що виникають у свідомості, завдяки слову» [цит. за: Варданян 2018, с. 40].

У внутрішньому мовленні синтаксис і фонетика зводяться до мінімуму (фазична сторона мови), і на перший план виступає значення слова. Найважливішим фактором для нас є як слова, так і образні елементи у внутрішньому мовленні. Слово з його лексичним значенням розглядається багатьма представниками психолінгвістичної школи як центральна одиниця у таких структурах свідомості, як внутрішній лексикон, кадри, вербальні мережі. «Внутрішній лексикон» у людини виникає при перетині різних напрямків і утворюється при предметно-пізнавальній діяльності, а також характеризується виникненням у свідомості певних концептів як відображення об'єктів цієї діяльності.

При цьому словами відводиться роль фіксації цих концептів. Слово включено до певного сценарію (фрейму), що носить як статичний, так і динамічний характер. З кожним сценарієм асоційовано інформацію різних видів. Основні структурні елементи мислення мовних форм спілкування мають бути структуровані, тому що мислення є маніпуляцією із стереотипними структурами даних. Теорія кадрів як «пакетів інформації», що містять концепти вербального та невербального характеру та асоційованої з ними інформації, знаходиться в центрі сучасних психолінгвістичних досліджень, при цьому слово як мовний знак розглядається як якийсь «ідеальний елемент», який найкраще асоціюється з незмінними факторами з навколишнього світу чи його окремими фрагментами, і який поєднує два рівні свідомості з пам'яттю [Овдіюк 2014, с. 236].

Варто зазначити, що слово у людській пам'яті існує як невербальний контекст, який встановлюється завдяки інформації в семантичній пам'яті людини – все це є ключовим значенням у аналізі креолізованих текстів. Розуміння, – пише М. І. Скрипнік, – «складний розумовий процес, що проходить ряд етапів, внаслідок чого відбувається активне перетворення словесної форми тексту, яке являє собою багаторазове кодування» [Скрипнік 2021, с. 23].

Розуміння передбачає смислове сприйняття, активний творчий процес, у якому той, хто сприймає, виступає в ролі інтерпретатора. Смислове сприйняття вербального тексту та його переробка здійснюється у внутрішньому смисловому коді, що складається з вербальних та невербальних знаків, оскільки, як говорилося, внутрішнє мовлення є скороченим та узагальненим кодом – мовленням «семантичних комплексів», у ряді випадків, що поєднуються з наочними образами. Концептуальний зміст, який у сприйманому вербальному тексті асоціюється з тілами мовних знаків, при їх переробці скорочується, стягується та «прив'язується» у внутрішньому коді до образів тіл невербальних знаків [Аксакса 2020, р. 152].

Розуміння є відтворенням у свідомості екстралінгвістичної ситуації, яка знаходить вираз у тексті, тому воно полягає у встановленні смислової структури тексту тим, хто сприймає, тобто у виділенні «смислових віх» чи «опорних пунктів» та зведення їх до смислового результату. Опорний пункт є виразником загального змісту і заміщає собою деякий текстовий зміст згорнутої форми.

Можна зробити висновок про те, що слова мови не виступають як одиниць змісту, це властиво фрагментам дійсності, які відображаються в інтелекті людини та виражаються в тексті за допомогою мовних засобів. Також важливо те, що зміст тексту не передається і не існує окремо від його пам'яті, а сприймається у мозку в людини. Важливо відмітити, що проєкція тексту будується у свідомості людини в результаті розуміння, асоціації зі словами, це все є опорою. Опора допомагає відтворити модель ситуації. При

цьому вербальні асоціації відображають лише результати доступу через слово до інформаційного тезаурусу особи, за ними лежить багатогранний досвід (чуттєвий та раціональний, індивідуальний та соціальний), що забезпечує вихід на «картину світу», тобто специфічно організовані знання про світ, розуміння та взаєморозуміння можливі на їх фоні.

В. В. Юрженко проводить аналогію між породженням зорового образу та породженням мовного висловлювання. Образ розглядається ним як перцептивний вислів про світ, що має компонентну семантичну структуру. [Юрженко 2015, с. 166]. В. Хистовська висловлює подібну думку: «Художник передає у своєму творі складне наочне повідомлення, яке набуває сенсу при інтерпретації його задуму глядачем» [Хистовська 2021, с. 12]. Факт у тому, що читач може переказати від своєї особи задум автора, це призводить до того, що за візуальним текстом слідує вербальний текст. Комунікативною програмою цього тексту є набір ключових понять, про які говорилося вище, виражених у вербальній та візуальній формі.

Можна дійти висновку про те, що коли людина бачить креолізований текст, у його свідомості відбувається постійний перехід від візуального компонента до вербального та навпаки. Спільність лінгвістичних та екстралінгвістичних знань про світ призводить до адекватного розуміння креолізованих текстів. Тому, нерозуміння тексту може виникнути за лінгвістичних причин, а також при розбіжності словника автора та того, хто сприймає текст із креолізацією.

1.3 Дидактичний потенціал коміксу

Комікс може стати одним із додаткових засобів для продуктивного навчання. Система освіти України наразі переживає період змін, якому властиве якісно нове розуміння цілей і цінностей навчального процесу, а

також новітні підходи до його організації в освітніх закладах. Досі більшість підручників мали теоретичне спрямування та були дуже переобтяжені другорядним фактологічним матеріалом. Це не мотивує учнів до навчання і викликає потребу в додаткових пізнавальних засобах, які б сприяли досягненню якісно нових результатів навчальної діяльності.

На Заході комікси давно виконують, крім розважальної, важливу освітню роль: вони привчають учнів до читання та допомагають формувати їхній інтерес до пізнання історії. Використання друкованих коміксів в освітніх цілях почалося в США в середині ХХ століття, і ця практика набула поширення по всьому світу. Отже, застосування навчальних можливостей коміксів має несподівано довгу історію [Groensteen 2008, p. 78].

З початку 1940-х років багато педагогів у США досліджували питання коміксів в освіті, аналізуючи їх ефективність. Адже система зображень, за Н. Коном, потребує від користувача значно менше зусиль, позбавляючи його необхідності вникати в розлогі «словесні описи» [Cohn 2013, p. 414]. Серед інтенсивних дискусій про переваги використання такого формату знайшлося місце й для обговорення недоліків. Наприклад, ризику «приклеїтися до спрощених текстів» [Wilson 2013, p. 64].

У 1954 році вийшла друком книга американського психіатра Ф. Вертама «Спокушення невинних», в якій фахівець засудив комікси як форму популярної літератури. За його словами, вони становлять загрозу, оскільки нібито «спонукають неповнолітніх до злочинності». Це викликало занепокоєння в батьків. Книга призвела до слухань у Сенаті та введення кодексу про цензуру, внаслідок чого викладачі дедалі менше стали використовувати комікси в освіті [Zimmerman 2010]. Щоправда, через десятиліття з моменту публікації книги дослідження Ф. Вертама були спростовані вченими. А в 1970-х роках вчителі наважилися знову використовувати комікси в освітній галузі. Важливої межі було досягнуто в 1992 році, коли комікс А. Шпігельмана «Маус» отримав Пулітцерівську

премію, довівши, що такі тексти можуть бути художньо зрілими та серйозними творами.

У США у формі мальованих історій видавалися біографії президентів, королів та інших відомих осіб, окремі історичні події, навіть історії країн. З метою розробки коміксів для навчального процесу були створені освітні центри [Ципіна 2018]. Національний центр мальованих історій в Ангулемі (Франція) проводить навчання школярів, влаштовує тематичні виставки, надає наукові консультації. Цією проблемою займаються й серйозні наукові установи: Інститут національної пам'яті видає історичні комікси для старшокласників, у Сорбоні викладають курс історії та естетики коміксів. Вагомим явищем стала поява цифрових коміксів (тобто тих, що публікуються на вебсайтах). Багато авторів використовують онлайн-формат, щоб знайти свого читача без посередництва видавництва [Юрженко 2015, с. 166].

Використання коміксів в освітній галузі ґрунтується на теорії подвійного кодування А. Пейвіо: людина може поглибити вивчений матеріал шляхом задіяння двох підсистем – вербальної (яка обробляє мовну інформацію) і невербальної (образної), яка призначена для немовних об'єктів і подій, тобто за допомогою словесних асоціацій та візуальних образів [цит. за: Чикалова 2020, с. 52]. Малюнки є найбільш зрозумілим і найпотужнішим засобом спілкування після вербальної мови. У нашій повсякденній реальності інструкції часто подаються саме у вигляді зображень (в охороні здоров'я, автомобільному та авіаційному транспорті, в міжнародних готелях, інструкціях до приладів тощо). За допомогою малюнків люди, яким заважає мовний бар'єр, мають змогу порозумітися [Sugiman 2019, p. 59].

Проте варто враховувати, що текст є «загальним» джерелом інформації (мова як природний спосіб спілкування людей), а наочні матеріали представляють специфічну модальність «світу навколо нас» (у графіках, діаграмах, малюнках, картах тощо) і не обов'язково сприймаються й розуміються однаково всіма [Чикалова 2020, с. 54]. Форма візуальної

інформації має зважати на індивідуальні відмінності тих, на кого вона розрахована.

Для учнів молодшого шкільного віку комікси є засобом розваги. Ілюстрованих персонажів, що постійно знаходяться перед очима, дітям легше запам'ятати. Під час навчання студенти, як правило, теж віддають перевагу книгам із зображеннями, візуалізованими як в реалістичній, так і в мультиплікаційній формі. Тому, наприклад, в Японії комікс став не тільки стороннім предметом, який використовується як додатковий засіб навчання, а й повноцінним носієм програмового матеріалу. У формі коміксів тут видають навіть деякі шкільні підручники [Wiegeriva 2017, p. 577]. Отже, в розвинених країнах практикується застосування коміксів як ефективного інструменту для навчання, який посилює інтерес до обговорюваних тем і сприяє концентрації уваги. Природно, що такі візуальні утворення відрізняються від простих малюнків, оскільки їх функція полягає не в тому, щоб представляти додаткову інформацію до основного змісту тексту – вони є самостійним носієм повідомлення [Yimus 2012, p. 63].

Процеси навчання добре відомі й багаторазово описані в педагогічній психології: як інформація отримується, сортується, включається в уже відомі концепції та реструктурується людьми, а також як частина інформації запам'ятовується, а потім пригадується. Фахівці різних галузей науки наголошують, що конкретне наочне зображення знижує поріг зусиль, необхідних для сприйняття інформації, отже, комікс забезпечує читачам доступність викладеного матеріалу [Макклауд 2020, с. 134], допомагає уникнути нечіткого, абстрактного уявлення про явища, натомість пропонуючи конкретність (а значить, легкість) їх сприйняття. Обов'язковою характеристикою коміксу є також залученність реципієнта, який встановлює зв'язки між текстом і зображенням, стаючи в такий спосіб активним читачем. Такий читач бере активну участь і в навчальному процесі. Візуальна привабливість освітніх коміксів робить знання учнів довготривалими, бо

усуває швидке забування, викликане механічним заучуванням інформації напам'ять [Деркачова 2020].

Навчання на наочних матеріалах – динамічний процес, який починається з того, що учні спостерігають за картинкою та отримують візуальну інформацію, яка пов'язується зі знаннями та досвідом, що вже є у їхній свідомості. Потім весь блок, який тепер складається з раніше набутого досвіду та свіжих, новонабутих знань, поступово переходить від «простішого типу» пам'яті до довготривалої [Гребенщикова 2018].

На наш погляд, ризик «приклеїтися до спрощених текстів», використовуючи комікси під час занять, не виправданий. Комікси часто спонукають учнів до командної роботи, стимулюють дискусії між вчителем і дітьми. «Спрощення» теми до ряду зображень і короткого тексту чи зображення символів ще не означає якісного «скорочення розуміння» явищ, що вивчаються. Навпаки, дитина має можливість спочатку окремо, а потім в обговоренні з іншими дослідити певну проблему чи питання, поступово розкриваючи образи, які діти сприймають і доповнюють своїми власними уявленнями.

«Чому я викладаю комікси в школі? Я не можу уявити законної, обґрунтованої причини, чому мені не варто було б цього робити», – пише Дж. Вілсон у статті “Why I teach Comics in Elementary School” для журналу Американської асоціації бібліотекарів “Knowledge Quest” [Wilson 2013, p. 64]. Дослідження, пов'язані з використанням коміксів, доходять висновку, що це ефективна стратегія для розвитку читацької грамотності, але не зупиняються на ньому. Діти, залучені до створення композиції коміксу, розвивають, окрім читацької, свою мультимодальну грамотність, оволодіння якою дає можливість пришвидшити та полегшити процеси інформаційного обміну. Це важливо, зважаючи на те, що сьогодні функціонує широкий спектр різноформатних інформаційних джерел. Пропонуючи учням не тільки читати, а й створювати власні комікси, ми допомагаємо їм активізувати процеси пошуку вирішення проблем, проектування, розрахунку, які можуть

фундаментально вплинути на їхні здібності в мультимодальній грамотності [Олишанський 2002, с. 64].

Щоб у XXI столітті допомогти учням опанувати навички вирішення проблем, дати їм тільки знання недостатньо. Не менш важливо навчити дітей правильно користуватися ними, тобто орієнтуватися на розвиток основних компетенцій. За визначенням, поданим у програмі МОН «НУШ: Концептуальні засади реформування середньої школи» (2016), «компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [Рішення колегії 2016]. У статті 12 базового Закону України «Про освіту» («Повна загальна середня освіта») подано перелік з десяти основних компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності і зазначено спільні для всіх компетентностей вміння, серед яких критичне мислення, творчість, комунікація та здатність співпрацювати в команді [Про освіту 2020].

Творчість, або креативність, займає чільне місце серед основних вмінь та компетенцій. Крім того, попередні дослідження підтвердили, що вона є одним із ключів до успішного викладання та навчання. Теоретично творчість пов'язана з тим, як учні отримують, вибирають та точно інтерпретують інформацію в результаті емоційної, когнітивної та мотиваційної діяльності. Її необхідно розвивати в класі, щоб підвищити рівень академічних досягнень дітей, виробити їхню особисту цілеорієнтацію, дивергентне мислення (таке, що дозволяє генерувати творчі ідеї шляхом дослідження багатьох можливих рішень) та самоефективність. Низький рівень креативності учнів може бути результатом нечастої навчальної активності для тренування їхнього творчого мислення. [Мединська 2011, с. 16]. Дітей потрібно навчати оптимально розвивати свою креативність, але на практиці їм часто дають лише прості запитання і доручають шукати правильні відповіді. Саме вчитель відіграє

важливу роль у заохоченні учнів удосконалювати свою творчість на ранньому етапі.

Мета розробки навчальних медіа, заснованих на коміксах, полягає в тому, щоб розв'язати такі проблеми, як обмеженість засобів навчання, доступних у початковій та середній школах, низький інтерес до навчання та невпевненість у собі серед учнів, а також низький рівень навички пошуку вирішення проблем. Однією з функцій коміксу також є підвищення інтересу та ентузіазму учнів. Діти мають природний потяг до мальованих історій, тому вони скоріше будуть віддавати перевагу читанню коміксів, ніж програмних підручників. Працюючи в класі з коміксами, викладачі можуть скористатися їхньою мотиваційною силою. Неохочому читачеві комікси можуть надати практичний матеріал, який не вимагає від них особливих зусиль, а вмотивованому – окрім навчального матеріалу, натхнення та впевненість [Колосова 2015].

Вплив формату коміксу на впевненість у собі практично досліджували, зокрема, індонезійські викладачі, що поділилися результатами своїх «польових випробувань» на сторінках журналу “Prima Edukasia”. Вони зазначають, що теоретичне знання, наприклад, математичних формул та правил не будуть продуктивними, якщо людина не володіє практичними навичками вирішення проблем: учні, що добре вміють виконувати множення, але не можуть визначити ситуації, де можна його застосувати, від оволодіння навичками множення не матимуть практичної користі [Sugiman 2019, p. 60]. Через героїв коміксів можна змодельовати приклади ситуацій, в яких доводиться вирішувати конкретне завдання. З прикладу персонажів коміксу в основній його частині починаються елементи вправи, потім учні повинні доповнити пропущені частини в колонках бесіди героїв, що водночас служать місцем для виконання етапів математичної задачі. Для цього потрібно сформулювати проблему, розробити стратегічний план її вирішення, виконати його і повторно все перевірити.

Провівши такий експеримент, дослідники дійшли висновку, що використання коміксів сприяє невеликим обговоренням між дітьми, тобто залучає їх до активної участі у процесі навчання, а також викликає зворотній зв'язок від учнів, які зазвичай не бажають висловлювати свої думки та ідеї. Результати виправдали очікування: після того, як усі побували активно залученими до процесу, вони набралися впевненості у виконанні пунктів вправи і не лінувалися, бо після виконаного процесу були вже підготовленими для роботи над наступними пунктами завдань. Під час виконання цих пунктів діти мали заохочення і сміливість запитувати про те, чого не розуміють, і залишили клас без браку знань і впевненості в собі, як це іноді відбувається [Sugiman 2019, p. 62].

Навчальні матеріали у формі коміксу здаються дітям (особливо учням молодшої школи) більш цікавими, тому з них вони легше запам'ятовують інформацію. Це є причиною того, що середні підсумкові бали учнів експериментальної групи вищі за бали їхніх колег.

Так, інтерес дітей до коміксів підтримує їхній інтерес до читання та творчої роботи з текстом. Образи персонажів завжди інтегровані в конкретну історію. Зазвичай це стосується кількох дійових осіб, які обговорюють ситуацію чи явище. Особливо продуктивними є комікси, що передають реалістичну ситуацію, яка буде провокувати, пропонувати рішення та спонукати дітей до власних роздумів, викликати в них власні ідеї [Овідюк 2014, с. 235]. «Мальована література», використана в навчальному процесі, має приводити учнів до роздумів та групового обговорення.

Б. Циммерман досліджував потенціал створення студентами власних коміксів під час вивчення мов. На його думку, комікс є ефективним ресурсом, який допомагає учням бути творчими, зменшити тривожність і отримати задоволення під час оволодіння новою мовою, а також дозволяє їм зробити це за коротший період часу [Zimmerman 2010, p. 80]. Науковець зазначає, що опанування новою мовою на початку може бути складним досвідом і навіть

приносити розчарування, але він ще не бачив похмурих обличь або сліз серед студентів, які створюють комікси та працюють з ними.

Педагоги, що викладають нову лексику або граматичні структури, можуть доручити студентам створити комікс, в якому герої використовують слова або конструкції, вивчені на уроці. Це більш захопливий спосіб практикувати мовні та творчі навички письма, аніж писати окремі слова на чистій сторінці [Ципіна 2018]. А письмо для більшості людей, особливо тих, хто мають невисокі досягнення в навчанні, серед чотирьох аспектів вивчення мови (разом з читанням, говорінням та аудіюванням) викликає найбільше труднощів.

Багато студентів можуть вільно читати, але письмо дається їм важко. Вони мають ідеї, але бракує навичок письмової мови, щоб створити початок, слідувати за послідовністю думок і довести свій запис до логічного завершення. Іноді учні запитують, чи можна включити в роботу схематичний малюнок, тобто таки тягнуться до зображень, бо завдяки ним можуть створити «риштування» для підтримки своїх мовних ідей. Це ще раз підтверджує користь коміксів на початкових етапах вивчення мови.

Читачам-початківцям або тим, хто мають проблеми із засвоєнням мови навіть на етапі читання, комікси можуть допомогти, надаючи візуальні підказки до контексту оповіді, оскільки текстовий компонент коміксу нерозривно пов'язаний із зображенням. Текстові підписи здебільшого складаються з простих речень, стиль написання не такий складний, як в академічних журналах чи книгах, мова сучасна, тому зміст коміксів завжди видається емоційним та свіжим, сприймається легше [Малишева 2015, с. 100].

Ілюстрації в коміксах роблять історію живою для читача, викликають в ньому емпатію. Завдяки взаємодії написаного та візуального на всіх рівнях комікси надають кожній темі «людського обличчя», що призводить до емоційного зв'язку між учнями та героями коміксів. Персонажі повторюються, людина до них звикає і в деяких випадках починає несвідомо відчувати близькість з емоційним станом героя. Це доцільно використати для заняття,

якщо підготувати комікси відповідно до одного з двох педагогічних принципів: розмістити навчальний матеріал в історії, яка точно зацікавить студентів, або встановити значущий міст між обговорюваними поняттями та реальним життям учнів. Обидва варіанти допоможуть отримати продуктивний результат.

Дослідниця Н. Житеньова помітила, що приємне для учня візуальне зображення, яке відповідає його естетичному смаку, позитивно відображається на кожному кроці навчання та обробки невербального змісту навчальної програми [Житеньова 2013, с. 19]. Окрім того, робота над власним коміксом за темою заняття дозволяє студентам створювати візуальні тексти відповідно до їхніх особистих та естетичних цінностей. У цьому плані добре працюватимуть саме цифрові комікси (вебкомікси, онлайн-комікси, інтернет-комікси тощо). Всі, хто бажає долучитися до створення такого продукту, можуть особисто вибрати персонажів і фон, які їм найбільше подобаються, та зробити комікс найбільш персоналізованим. Цифрові комікси заохочують студентів до спільної роботи, оскільки вони є потужним інструментом для співпраці в мережі «Інтернет» та цінним навчальним ресурсом для неформального оцінювання, що мотивує та дає змогу обмінюватися ідеями і спільно створювати знання, заохочує дітей до творчого мислення. Концепція передачі інформації за допомогою малювання використовується також у багатьох популярних настільних іграх – і це сприяє розвитку структурного мислення у гравців [Деркачова 2009].

Створення коміксів передбачає цілий ряд навичок і когнітивних процесів. Залежно від завдання студентам може знадобитися систематизувати, аналізувати та синтезувати інформацію. Наприклад, думаючи над тлом для подій, учні повинні не просто добирати описові слова, а спершу візуалізувати своє бачення обстановки, щоб втілити його. Цифрові комікси привабливі для більшості студентів, вони створюють таке навчальне середовище, яке дозволяє пов'язувати матеріал зі своїм життям і брати безпосередню участь у своєму навчанні: обігрувати тексти, готувати фотоматеріали, щоб потім використати

їх для створення коміксу. Рішення, які учні приймають у процесі творення цього специфічного (навіть наближеного до медіа) формату, виходять далеко за межі тексту: студенти можуть розширити сферу своєї роботи до інших, не текстових носіїв, наприклад, цифрових історій або подкастів.

Однак цифровий комікс має свої обмеження. По-перше, процес творення займає в дітей багато часу: перш ніж розробити власні комікси, треба підібрати ілюстративний матеріал – сфотографувати, знайти вже наявні фотографії чи створити оригінальні малюнки, а потім ще скомпонувати зображення між собою [Деркачова 2009]. По-друге, при бажанні використовувати вже готові матеріали вчителю не завжди легко знайти такі, що будуть повністю підходити як освітній інструмент через труднощі з доступом до навчальних коміксів.

Серед мінусів можна також назвати обмеження, які випливають з освітніх програм, і понаднормове навантаження на вчителів у випадку їхнього рішення створити навчальний комікс самостійно, оскільки розробка якісних додаткових матеріалів забирає багато часу і сил.

Застосування комп'ютерів для роботи з цифровими коміксами під час уроку вимагає відходу від традиційних практик. Але в сучасному світі технології є фундаментальним інструментом для навчання, тож розширення погляду викладача на освіту є особливо цінним індикатором його бажання і здатності використовувати їх у класі.

Отже, комікси можна використовувати на всіх етапах навчання: залежно від педагогічної стратегії він може стати допоміжним засобом, основним методом або платформою для побудови учнями власних структур. Комікси володіють властивостями, які розвивають зорову грамотність, необхідну для щоденного орієнтування в місцевості та читання карт, графіків, таблиць, рентгенівських променів тощо. Підтверджується також роль коміксів у розвитку мультимодальної грамотності: зіставлення зображень змушує читача активізувати мультимодальні процеси мислення, передбачає кількості етапну пізнавальну роботу. Тому можна стверджувати, що використання таких освітніх продуктів під час навчального процесу має потужний потенціал.

Видів і форм коміксів існує багато, однак робота з ними завжди використовує метод дослідження та підпорядковується його принципам.

Більшість викладачів сходяться на думці, що формат коміксу виконує такі функції:

- 1) трансформаційну – візуальні матеріали можуть впливати на те, як учні обробляють інформацію;
- 2) афективну та мотиваційну – візуальні матеріали можуть підвищити інтерес учнів до навчальної програми;
- 3) функцію покращення уваги;
- 4) когнітивну та регулятивну функції (візуальний матеріал підтримує пізнавальну процесу) [Дубравіна 2018, с. 35].

Комікси можна використовувати для розгляду майже всіх наукових тем, лише потрібно їх адаптувати до конкретних вікових вимог. Більше того, комікс може стати слухним інструментом для створення сприятливого середовища розвитку зорового сприйняття в дітей дошкільного віку. Адже саме зорове сприйняття грає важливу роль під час знайомства з навколишнім світом і безпосередньо впливає на розвиток мовлення, зорову та рухову координацію, орієнтування в тривимірному світі тощо. Готовність до відвідування школи виявляється у здатності дитини сприймати цілий об'єкт (поняття) як систему переплетених деталей (візуальний синтез) і в здатності розбити цілий об'єкт на частини (візуальний аналіз). Тому важливим завданням є навчити дитину сприймати такі послідовності, а комікс може стати допоміжним засобом для цього [Ісаєнко 2013, с. 103].

Щодо дисциплін, то найбільше користуються популярністю комікси для вивчення іноземних мов та підвищення інтересу до таких наук, як історія, біологія, фізика та хімія.

Основні переваги використання коміксів в освітній галузі:

- 1) полегшення навчального процесу, його доступність;
- 2) покращення академічної успішності;
- 3) посилення мотивації в класі;

- 4) заохочення учнів до активної участі в класній роботі;
- 5) розвиток уваги;
- 6) забезпечення якісного довготривалого запам'ятовування вивченого;
- 7) передача загальнолюдських цінностей;
- 8) поглиблення інтересу до предмету;
- 9) розвиток навичок читання, письма, говоріння та аудіювання у людей, що за допомогою коміксів вчать мову [Малишева 2015, с. 101].

Але діти інтерпретують зміст матеріалу відповідно до своїх особистісних характеристик і поряд з пізнавальними формують емоційні зв'язки; сприймають загальну картину і як ціле, і як сукупність деталей. Тому на певних місцях вони зосереджуються більше, а деякі проглядають мимобіжно, вважаючи недостатньо цікавими. Думки авторів підручників і вчителів щодо того, як працювати з підручниками та як вчитися на них, часто відрізняються від думки учнів. Те, що викладачі сприймають як всеосяжний, переконливий і візуально привабливий освітній зміст, не обов'язково сприймається як такий учнями. Тому бажано, щоб комікси, які будуть використовуватися з освітньою метою, мали, окрім візуалізації та контекстуалізації матеріалу, нотку гумористичного забарвлення. Гумористичний аспект коміксів допомагає учням впоратися з напругою в класі, зменшити їхнє збентеження, якщо таке є, та привернути більше уваги до питання, що вивчається [Паніна 2014].

Для підвищення ефективності коміксів текстовий компонент з науковою інформацією має бути коротким та зрозумілим, всі зображення та персонажі – простими і пов'язаними з цілями уроку, а також з повсякденним життям. Комікс має бути витриманий в традиційних рамках місця, часу дії та супроводу персонажа. Щоб виявити, чи здобули студенти бажаних наукових знань, необхідно створити середовище для дискусій, де можна вільно висловлювати думки і ставити запитання, а потім об'єктивно це оцінити.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПИСЬМІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ КРЕОЛІЗОВАНИХ ТЕКСТІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

2.1 Застосування креолізованих текстів у сучасному навчанні англійської мови на старшому етапі навчання

Мета використання креолізованих текстів у школі – розважаючи, навчати. Взаємодія дітей із креолізованими текстами допомагає у досягненні життєтворчості, без якої дорослий період неможливий, адже сучасний соціум активно вступає у зв'язок з такими текстами, а вміння створювати щось подібне завжди є актуальним.

Загальнодидактичний принцип наочності є основним у сучасній методиці навчання іноземних мов, він спирається на чуттєво-наочні образи лінгвістики та екстралінгвістики. Засвоєння мовних знань та активізація процесу навчання різними видами мовної діяльності іноземною мовою, полегшується завдяки цьому принципу. Аналіз психолінгвістичних та методичних робіт з проблеми наочності дозволяє говорити про деякі креолізовані переваги текстів як засобу наочності з погляду психологічних особливостей навчання іноземної мови. Позитивний вплив на такі механізми мовної діяльності як мислення, сприйняття, увага та пам'ять відбувається завдяки використанню засобів візуальної наочності, тобто креолізованих текстів. Формування комунікативної компетенції у школярів є основною кінцевою метою навчання іноземної мови, яка включає:

- комунікативні вміння та навички в аудіювання, говорінні, читанні та письмі;

- мовні знання та навички, які допомагають розпізнавати інформацію;
- країнознавчі знання, знання соціокультурного тла, що забезпечують процес вторинної соціалізації, тобто. входження в культуру країни мови, що вивчається.

Тому необхідно розглянути, як креолізований текст допоможе в досягненні глобальної мети, будучи засобом наочності. Слід відзначити, що проміжною метою навчання може бути засвоєння предметно-образотворчої інформації у креолізованому тексті, а також це може бути і засобом навчання, що виконує роль візуальної опори при засвоєнні вербальної інформації. Як уже говорилося, зорові та слухові компоненти не можуть існувати один без одного для обробки інформації. Відповідно до теорії сприйняття мови, людина, сприймаючи за певними ознаками сигнал, встановлює його значення, а потім породжує у внутрішній мові висловлювання в цілому, яке і фігурує в свідомості як сприйняття. Подібний процес відбувається і при зоровому сприйнятті. Око фіксує спочатку якісь найбільш інформативні частини картини, що сприймається, а потім, користуючись своїм попереднім досвідом, людина «добудовує» те, що сприймається, до цілого.

Встановлення сенсу сприйманого є кінцевим результатом, а основним компонентом сприйняття, мови та зображення – прогнозування чутного або видимого на основі тих, що зберігаються в довгостроковій пам'яті слів, а також мовних та зорових образів. Виділяються два типи сприйняття: зорове та творче, у процесі якого настає «єдність пізнання».

Якщо методично правильно використовувати креолізовані тексти при передачі навчальної інформації, то це може стимулювати творче сприйняття, тому й глибше використання навчального матеріалу. Наявність загальних моментів та взаємна підтримка зорового та слухового сприйняття – зорові образи, що виникають під час демонстрації креолізованих текстів, сприяють кращому розумінню слухового ряду (пояснення викладача), і навпаки – мають значення для методики навчання іноземних мов, оскільки завдяки об'єднанню

зорових і слухових образів в єдину систему збільшується швидкість сприйняття та розуміння мови.

Слід зазначити, що зоровий канал приймає інформацію більш ефективно, ніж канал слуховий. Необхідно підкреслити, що при зоровому сприйнятті, отримання інформації носить одночасний характер, а за слухового каналу – різночасний. Крім того, використання зображення в тексті викликає інтерес у школярів і тим самим активізує мимовільну увагу та запам'ятовування, знижуючи зусилля, які витрачаються на довільну увагу та запам'ятовування. Увага ж, як відомо, будучи «різцем пам'яті», забезпечує більш глибоке запам'ятовування інформації, що надходить, у довгостроковій пам'яті. Таким чином, застосування креолізованих текстів дозволяє керувати увагою учнів, знімати втому (за рахунок зміни каналу сприйняття та видів діяльності). Все це інтенсифікує процес оволодіння навчальним матеріалом. Вміле використання креолізованих текстів на заняттях з іноземної мови допомагає краще запам'ятовувати навчальну інформацію, сприяючи виникненню у школярів чуттєвого образу досліджуваного матеріалу, пов'язаного з роботою як слухового, так і зорового аналізаторів. А чим більше компонентів бере участь у процесі сприйняття, тим більше утворюється в корі головного мозку тимчасових нервових зв'язків, тим більше створюється умов на довготривале зберігання в пам'яті будь-якої інформації.

2.2 Методичні рекомендації щодо навчання письмового мовлення з використанням коміксів

Для того, аби визначити, яку роль відіграють креолізовані тексти в підручниках, що традиційно використовуються на уроках англійської мови, було проаналізовано автентичний навчально-методичний комплекс для учнів

старшого шкільного віку Solutions 4 (Student's Book 4 / Workbook 4) , автори Ti, Falya, Paul A. Devis.

Аналіз методичного комплексу показав, що, для прикладу, у підручнику тексти з повною креолізацією (де зображення і вербальний компонент не можуть існувати одне без одного) зустрічаються досить часто, зокрема у Student's Book налічується близько 10 таких текстів. В основному використовується стандартна схема подання матеріалу, де до тексту прикріплюється ілюстрація у вигляді додаткового візуально-розважального джерела, а не як носій додаткового змістового навантаження. Незважаючи на те, що у навчальному комплексі простежується використання декількох типів креолізованих текстів (плакати, мапи, різноманітні постери, короткі замальовки-комікси та ін.), загалом у підручнику можна виділити тенденцію надання переваги одному з них: автори найчастіше використовують комікс. Більше того, у цьому підручнику креолізовані елементи можна знайти не лише в самих завданнях, але й в інструкціях до них і правилах роботи на уроці (інструкціях у формі малюнка).

У результаті аналізу креолізованих текстів став очевидним той факт, що ці типи текстів використовуються як для навчання читання (що сприяє кращому сприйняттю і розумінню навчального матеріалу), так і ефективно застосовуються під час вивчення нової лексики і навчання діалогічного мовлення. Зважаючи на це, можна говорити про багатофункціональність цього типу тексту і ефективність його використання в освітньому процесі.

Вивчення методичного доробку вітчизняних вчених, аналіз нормативних документів і програм з методики навчання іноземної мови, дозволили встановити найбільш дієві методи навчання англійської мови в середній школі, з поміж яких: пояснювально-ілюстративний, метод проблемного викладу матеріалу, робота зі словниково-довідниковими джерелами, комунікативний та дослідницький, а також суто специфічні методи роботи з коміксами, як метод проєктів «Створи комікс за темою».

Залежно від специфіки опанування коміксів на різних етапах роботи означеним методам навчання відповідали ті чи інші прийоми (зорово-асоціативний, лінгвокультурологічний коментар, лінгвістичний і лінгвокультурознавчий аналіз коміксу, семантизація лексичного та фразеологічного матеріалу, опрацювання мовних та мовленнєвих моделей), форми організації навчальної діяльності учнів (робота в парах, групова та індивідуальна роботи, робота в команді, парні інтерв'ю, майстер-клас).

Зазначені методи, форми та прийоми роботи знайшли своє відображення в експериментальному комплексі вправ і завдань (тезаурусно-контекстуальні, класифікаційні, імітаційні, конструктивно-імітаційні, аналітико-синтетичні, творчо-конструктивні, справа-тренажер, вправа-квест, різновиди вправи-гри) який було умовно розподілено на блоки згідно зі змістом кожної.

Далі наведемо приклад роботи з креолізованим текстом (у цьому разі коміксом) на уроці англійської мови у школі на основі навчально-методичного комплексу Solutions 4 (Student's Book 4 / Workbook 4).

Попередня робота може відбуватись у парах або міні-групах. Вчитель пропонує план обговорення і просить вигадати історію, а також заголовок до неї, визначити кількість дійових осіб, кількість картинок та ймовірні репліки героїв.

Для удосконалення вміння висловлюватися своїми словами використовується переказ, розповідь, опис, твір, написання повідомлення зарубіжному другові.

Для розвитку уміння творчого викладу думок пропонується завдання на додумування деталей, початку чи кінця запропонованого вчителем тексту.

До творчих письмових вправ, які пропонуються на старшому ступені, відноситься рецензування, реферування, анотація прочитаного чи прослуханого тексту. Письмові роботи творчого та напівтворчого характеру виконуються спочатку за допомогою запитань до коміксу, а далі без опори на них.

Як домашнє завдання і для стимулювання творчої активності учні можуть створити власний проект коміксу, що відобразив би цікаву історію із життєвого досвіду.

Таблиця 2.1

Фрагмент технологічної карти уроку на тему «In The Museum»

Етап уроку	Дії вчителя	Дії учня
Мотивація до навчальної діяльності, визначення теми	<p><i>T: Look at the screen. What can you see?</i></p> <p><i>T: Do you like reading comics? Who / what are your favorite comic series about?</i></p> <p><i>T: What is this comic strip about? Do you enjoy going to museums?</i></p>	<p><i>S: We see a comic strip. S: About superheroes! Spiderman, Captain America, Ant-Man, Deadpool...</i></p> <p><i>S: It is about going to museums.</i></p>
Передтекстовий етап (зняття труднощів, передбачення)	<p><i>T: How often do you go to museums? What museums do you like?</i></p> <p><i>T: Now look at the list of things and find them in the pictures: 1) a knight 2) ancient jewelry 3) stone walls 4) Pharaoh 5) arrows 6) a column</i></p> <p><i>T: Where are the kids? What are they doing in the first picture / last picture? How many characters are there?</i></p>	<p><i>S: Once a month. I like historical museums the most.</i></p> <p>Учні знаходять наведені предмети у коміксі.</p>
Текстовий етап (переглядове читання, читання вголос, читання із пошуком інформації)	<p><i>T: Look through the story and give it a title.</i></p> <p><i>T: Now let's read the story. Who is willing to read?</i></p> <p><i>T: Read the story again and answer the questions in pairs. 1. What are the names of the boy and the girl? 2. What are the children doing in the museum? 3. Why does the knight come? 4. What happens to them in the end?</i></p>	<p>Переглядають історію і добирають заголовок (1-ше читання). Читають за ролями (2-ге читання). Читають у парах і знаходять відповіді на запитання (3-ге читання)</p>
Післятекстовий етап	<p><i>T: Finish the sentences:</i></p> <p><i>1. Let's look for...</i></p> <p><i>2. Look, there's a knight with...</i></p> <p><i>3. I've got an idea...</i></p> <p><i>Вчитель показує комікс із пропущеними реченнями.</i></p> <p><i>T: Now put these sentences in the right bubbles.</i></p>	<p>Учні доповнюють речення, потім вставляють їх у правильні «мовні хмарки»</p>
Вихід у мовлення	<p><i>T: Now let's act the story out.</i></p>	<p>Учні розігрують історію за ролями, опираючись на картинки без тексту.</p>

Завдання до письмових вправ можуть бути сформульовані таким чином:

1. *Answer the questions.*

2. *Ask questions about the underlined words/phrases.*
3. *Combine several (2 — 3) sentences into one.*
4. *Rewrite and complete the sentences.*
5. *Choose the correct answer.*
6. *Write the opposite.*
7. *Describe the climate of your country or your district/region.*
8. *Ask your friend about his/her tastes, how he/she spends his/her weekends.*
9. *Fill out the questionnaire by answering "yes" or "no".*
10. *Correct the statement.*
11. *Give your comment about the picture, using adjectives in the highest and highest degrees.*
12. *Tell us about your last vacation using the following words...*
13. *Make your menu for tomorrow.*
14. *Compose the letter according to the plan.*
15. *Describe the city.*
16. *Write who you are (recommend yourself).*

Для роботи з текстом можна запропонувати такі завдання:

1. *Write sentences from the text that reveal its meaning.*
2. *Ask questions about the content of the text.*
3. *Make a summary of the read text.*
4. *Describe the characters.*
5. *Name the paragraphs of the text.*
6. *Write a different beginning/end of the text.*
7. *Describe the housing/clothes of the characters.*
8. *Write new words and expressions.*

Прикладами завдань для навчання письмового мовлення також можуть бути наступні:

Рисунок 2.1. Owl and hedgehog story

1. Writing. Read the comics. Answer the following questions in writing:

- In what omens do you believe? If you do not believe, why?
- How often do you face with omens?
- Write a mini story (100 words) about any omens that happened to you.

Рисунок 2.2. D. Duck's story

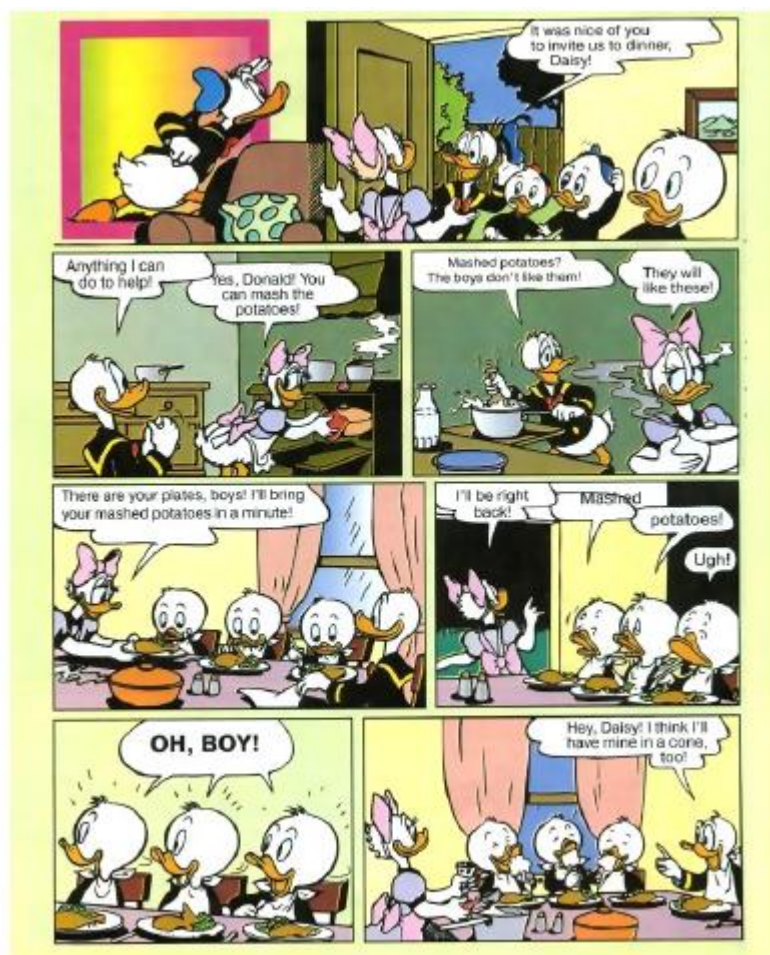

2. Writing. Read the comics. Write an essay on the topic: “Greed of people and how to get rid of greed”.

3. Writing. Read the comics. Answer the following questions in writing:

- How do you interact with naughty children?
- What do you do if your child refuses to eat?
- How did your parents struggle with your whims?
- Is it possible to punish your children?
- Why do some children never listen to their parents?

Рисунок 2.3. Naughty children

4. Writing. Read the comics. Write an essay on any of the given themes:

- The importance of appearance in the performances.
- Appearance or knowledge what is more important.
- Appearance can be deceiving

The volume of works - at least 180 words.

Рисунок 2.4. Appearance

5. Writing. Read the comics below and answer the following questions in writing:

- Did you believe in Santa Claus in childhood?
- What's the best gift that has been given to you for the New Year?
- Do you think it is a good rule to give gifts only to those who behaved well all year? And what should be done with children who did not obey?
- What traditions does your family maintain in the New Year? Are there any unusual traditions in your family?

Рисунок 2.5. Santa Clause comics

6. Writing. Read the comics and write an essay on one of the given topics:

- Shopaholics - people dependent on purchases.
- Fashion. Is it worth following it?

The number of words in the essay - 180-250 words.

Рисунок 2.6. Shopping

Як домашнє завдання і для стимулювання творчої активності учні можуть створити власний проект коміксу, що відобразив би цікаву історію із життєвого досвіду. Попередня робота може відбуватись у парах або міні-групах. Вчитель пропонує план обговорення і просить вигадати історію, а також заголовки до неї, визначити кількість дійових осіб, кількість картинок та ймовірні репліки героїв.

В умовах інформатизації освіти створювати комікси можна за допомогою різних сервісів, зокрема:

1. *Toondoo* (<http://www.toondoo.com>) – сервіс дозволяє користувачам створювати комікси на основі власних фотографій і картинок або використовувати галерею вже готових персонажів, фонів та предметів.

Об'єкти можна обертати, переміщувати, підрізати, зменшувати і збільшувати, дублювати, видаляти тощо. Наявна можливість вставляти створені комікси у блоги або на сайти, відправляти по електронній пошті.

2. *Pixton* (<http://www.pixton.com>) – сервіс, що дає змогу створювати власний дизайн коміксу, вибирати головних героїв і фон, додавати будь-яку кількість об'єктів, редагувати жести і міміку персонажів, створювати своїх власних персонажів, редагувати зовнішній вигляд шаблонних персонажів, додавати власні картинки та ін. Крім створення коміксів користувач може створити власний ілюстрований блог і публікувати там свої роботи, а інші користувачі можуть їх переглядати, коментувати та оцінювати.

3. *Make Beliefs Comix* (<https://www.makebeliefscomix.com>) – сервіс для створення коміксів з великою кількістю символів, шаблонів і підказок. Однак, створюючи комікс, можна використовувати лише вбудовані ресурси. Є обмеження і в кольорі: змінюється забарвлення фону, але персонажі залишаються чорно-білими.

4. *TonyTool* (<https://www.toonytool.com>) – сервіс, який пропонує набір фонів, образів, містить колекцію емоцій, відображених в малюнку. Є можливість додавати до малюнка текст, завантажувати свої власні фони і образи. Створений комікс можна опублікувати, відредагувати в графічному редакторі, поділитися в мережі, зберегти на комп'ютері.

5. *Chogger* (<https://chogger.com>) – сервіс призначений для створення мальованих коміксів. Містить зручний інтерфейс з широкими можливостями налаштування, завантаження зображень. Однак має невеликий набір інструментів для малювання коміксів.

2.3 Апробація розробленого комплексу вправ під час уроків англійської мови

Для того, щоб провести експеримент з розвитку навичок письмового мовлення за допомогою креолізованих текстів, нам необхідно розробити комплекс вправ, провести зріз знань школярів з письмового мовлення, впровадити розроблену нами систему вправ та перевірити її ефективність у контрольному зрізі знань. Експеримент на розвиток навичок писемного мовлення за допомогою креолізованих текстів проводився на заняттях з англійської мови учнів 10 класів Запорізької гімназії №8. В експерименті взяли участь дві групи учнів: експериментальна група та контрольна група. Рівень знань обох група до початку експерименту була приблизно однаковою.

У контрольній групі були проведені лише вихідний та підсумковий зрізи знань, умінь та навичок володіння іншомовним творчим письмовим мовленням. Система розроблених нами вправ під час навчання іноземної мови у цій групі не застосовувалася. Експеримент включає 3 етапи:

1. Зріз знань, який визначає вихідні вміння та навички володіння іншомовним письмовим мовленням.
2. Розробка комплексу вправ з формування письмового мовлення із застосуванням креолізованих текстів.
3. Підсумковий зріз, який оцінює рівень письмового мовлення в обох групах. Метою передекспериментального зрізу було визначити рівень сформованості навичок писемного мовлення, виявити труднощі, з якими учні зіштовхуються під час створення письмових повідомлень. Передекспериментальний зріз виявив приблизно однаковий рівень підготовленості обох груп. Нами було виявлено, що основна проблема учнів пов'язана з обсягом робіт, багатьом старшокласникам не вистачало думок з будь-якої теми, щоб укластися в заданий обсяг роботи; також поширеною помилкою в учнів було оформлення есе, адже не всі учні знають чи розуміють,

як треба оформляти текст. Найпоширенішими помилками були граматичні та лексичні. Самі школярі під час усного опитування оцінили рівень своїх умінь та навичок як середній. Метою експериментального періоду був розвиток навичок письмового мовлення із застосуванням автентичних креолізованих текстів у старших класах середніх шкіл. В рамках експериментального навчання були розроблені критерії оцінювання роботи старшокласників, за допомогою яких було проведено подальший аналіз розвитку навичок писемного мовлення із застосуванням креолізованих текстів англійською мовою:

- логічність та зв'язність написаного тексту;
- відповідність обсягу висловлювання поставленому завданню;
- правильний розподіл тексту на абзаци;
- відповідність використаної лексики;
- граматична правильність висловлювання, оформлення у відповідності до норм орфографії та пунктуації;
- вміння висловити власну точку зору в есе чи питаннях на різні теми, подані у завданнях;
- вміння описувати предмети, використовуючи свої знання, а також запропонований матеріал.

Передекспериментальний етап. Для того щоб проаналізувати навички писемного мовлення з учнів 10 класу Запорізької гімназії № 8, було запропоновано завдання:

What is the word «profession» for you? Why is it necessary?

- *What kind of profession did you want to choose in childhood and why?*
- *What do your parents think about your future profession?*
- *How will you develop yourself in the profession that you chose?*

The number of words in the essay - 180-250 words.

Таблиця 2.1. Критерії оцінювання письмових робіт

Критерій оцінювання	оцінка		
	відмінно	добре	задовільно
Логічність та зв'язність тексту	Учень здатний складно та логічно викладати свої думки в письмовій формі	Учень припускається помилок при викладі своїх думок у письмовій формі, через що текст менш логічний і зв'язний	Учень не здатний складно і логічно викладати свої думки в письмовій формі
Відповідність обсягу висловлювання поставленому завданню	Учень здатний скласти творче висловлювання в згідно з заданим обсягом	Учень здатний скласти творче висловлювання, порушивши заданий обсяг на 2-3 речення	Учень не здатний скласти творче висловлювання в згідно з заданим обсягом
Правильний поділ тексту на абзаци	Учень здатний правильно розділити текст на абзаци	Учень припускається помилок при розподілі тексту на абзаци	Учень не здатний правильно розділити текст на абзаци
Відповідність використаної лексики	Учень здатний використовувати лексику, підходящу за тематикою створюваного тексту	Учень здатний частково використовувати лексику, підходящу за тематикою тексту	Учень не здатний використовувати лексику, підходящу за тематикою створюваного тексту
Граматична правильність висловлювання, оформлення згідно з нормами орфографії та пунктуації	Учень здатний граматично правильно оформити творче висловлювання згідно з нормами орфографії та пунктуації	Учень допускає орфографічні та/або пунктуаційні помилки при граматичному оформленні творчого висловлювання	Учень не здатний граматично правильно оформити творче висловлювання згідно з нормами орфографії та пунктуації
Вміння висловити власну думку у есе або в питаннях на різні теми, представлені у завданнях	Учень здатний дати оцінку тексту, висловити свою думку в письмовій формі	В учня можуть виникнути труднощі при оцінці тексту та виразі свого ставлення, але він достатньо грамотно викладає свої думки	Учень не здатний дати оцінку тексту, вираз своєї думки супроводжуються великими труднощами
Вміння описувати предмети, використовуючи свої знання, а також запропонований матеріал	Учень здатний описати предмет, використовуючи свої знання, запропонований матеріал	Учень здатний описати предмет, запропонований матеріал та мінімальні знання	Учень здатний описати предмет, використовуючи тільки запропонований матеріал

Другий етап (експериментальний). Розроблено комплекс вправ з формування навичок писемного мовлення з використанням креолізованих текстів. Розроблений комплекс вправ наведено у параграфі 2.2. нашої роботи. Заняття з використанням розробленого комплексу вправ проводяться лише в експериментальній групі.

Таблиця 2.1

Результати експериментального навчання

Критерії	До експериментального навчання				Після експериментального навчання			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	осіб	середнє по групі	осіб	середнє по групі	осіб	середнє по групі	осіб	середнє по групі
Логічність та зв'язність тексту	10	3,8	10	3,7	10	4,1	10	3,9
Відповідність обсягу висловлювання поставленому завданню	10	3,8	10	3,5	10	4	10	3,9
Правильний поділ тексту на абзаци	10	3,4	10	3,5	10	4,3	10	3,9
Відповідність використаної лексики	10	3,8	10	3,8	10	4,5	10	4
Граматична правильність висловлювання, оформлення згідно з нормами орфографії та пунктуації	10	3,8	10	3,7	10	4,3	10	4
Вміння висловити власну думку у есе або в питаннях на різні теми, представлені у завданнях	10	3,9	10	3,9	10	4,5	10	4,2
Вміння описувати предмети, використовуючи свої знання, а також запропонований матеріал	10	3,7	10	3,5	10	4,5	10	3,9

Метою постекспериментального етапу була перевірка рівня сформованості навичок писемного мовлення за допомогою креолізованих текстів в експериментальній групі, а також сформованості навичок письмового мовлення без креолізованих текстів у контрольній групі старшокласників. Постекспериментальний зріз показав значне поліпшення розвитку навичок писемного мовлення у старшокласників середньої школи, як

в експериментальній групі, так і в контрольній. Однак у контрольній групі поліпшення було настільки істотне, як у експериментальній.

Наведені в таблиці 2.1 дані свідчать про те, що наш експеримент із впровадження комплексу розроблених нами вправ був успішним, оскільки рівень навичок писемного мовлення у старшокласників середньої школи покращився.

ВИСНОВКИ

Комікс як специфічний формат подання інформації поєднує різні її коди (вербальний і невербальний) в єдине ціле. Це дає підстави відносити його до семіотично ускладнених утворень, або креолізованих текстів.

Зміст і форма коміксів зорієнтовані на характерне для школярів сприймання та спосіб розуміння інформації, що узгоджується з їхніми інтересами, перебуває у відповідності з особливостями емоційно-вольової сфери і поведінки. Зміст коміксів в переважній своїй більшості емоційно вмотивований, що сприяє кращому сприйманню і запам'ятовуванню матеріалу, забезпечує велику ефективність засвоєння учнями навчальної інформації.

Комікс презентує репліки комунікантів у формі полілогу чи діалогу, що є пріоритетною формою спілкування дітей цього віку, і в той же час невеликі за обсягом репліки дійових осіб, значна кількість еліптизмів відповідають синтаксично недосконалому змісту мовленнєвих висловлювань школярів, спонукають до наслідування. Форма коміксу, характерна для цього жанру комбінація ситуації малюнка і мовленнєвих реплік дійових осіб, сприяє мимовільному запам'ятовуванню мовлення дійових осіб на лексичному рівні.

Внаслідок значного розвитку вербальної пам'яті дітей можна розраховувати на досить легке опанування ними мовленнєвих зразків без усвідомлення всіх внутрішніх морфологічних і синтаксичних зв'язків. Комікс, окрім того, допомагає здійснювати самостійну мовленнєву діяльність, забезпечує учнів новими мовними засобами, допомагає появі евристичних асоціацій, здогадки. Це, певним чином, компенсує обмежений словниковий запас і нестачу засобів вираження думки.

Комікс, поєднуючи малюнок і текст, визначає необхідні акценти в акті сприйняття образу, явища чи події, дає змогу сфокусуватися на основному.

Відтак дидактичний потенціал коміксів беззаперечний:

- комікс може слугувати зручною наочною опорою для здійснення продуктивного і репродуктивного мовлення. Процеси продукування мовлення будуть здійснюватись учнями ефективніше, якщо їм запропонувати наочні опори у вигляді серій малюнків або опорних фрагментів контексту;
- комікс презентує сюжет, який може охоплювати різноманітні сфери знань без детального заглиблення в них, і таким чином створює умови для екстенсивного пізнання учнями оточуючого світу;
- комікс сприяє концентрації уваги, усуває напругу та втому, допомагає у збалансуванні реактивних і гальмівних процесів;
- зображення та зміст, що закладені у комікс, а також його поєднання з відповідним вербальним елементом, відіграють провідну роль у формуванні комунікативного процесу. Образотворча частина коміксу здатна проілюструвати вербальну інформацію, додати їй більшої образності, виразності, навіть переконливості, а в багатьох випадках, у сполученні з вербальним компонентом, – створити нові додаткові смисли.
- комікси не тільки полегшують й інтенсифікують процес навчання, але й роблять його по-справжньому результативним та осмисленим.

Для організації експериментального навчання нами було запропоновано використання наступних прийомів: зорово-асоціативний, лінгвокультурологічний коментар, лінгвістичний і лінгвокультурознавчий аналіз коміксу, семантизація лексичного та фразеологічного матеріалу, опрацювання мовних та мовленнєвих моделей), та форм організації навчальної діяльності учнів (робота в парах, групова та індивідуальна роботи, робота в команді, парні інтерв'ю, майстер-клас).

Зазначені методи, форми та прийоми роботи знайшли своє відображення в експериментальному комплексі вправ і завдань (тезаурусно-контекстуальні, класифікаційні, імітаційні, конструктивно-імітаційні, аналітико-синтетичні, творчо-конструктивні, справа-тренажер, вправа-квест, різновиди вправи-гри) який було умовно розподілено на блоки згідно зі змістом кожної.

Аналіз результатів проведеного експериментального навчання довів ефективність запропонованого підходу, що дало можливість зробити висновок, що використання коміксів в освітній галузі має свої переваги, серед яких: полегшення навчального процесу, його доступність, заохочення учнів до активної участі в класній роботі і, як наслідок, посилення мотивації в класі та покращення академічної успішності; розвиток уваги, забезпечення якісного довготривалого запам'ятовування вивченого, передача загальнолюдських цінностей, поглиблення інтересу до предмету і розвиток навичок письма.

Загалом досвід використання креолізованого тексту на уроці іноземної мови дає змогу оцінити його ефективність і доцільність, адже учні не лише із задоволенням працюють із креолізованим текстом, виконують завдання за його змістом, але й далі за допомогою діалогічного спілкування на основі зображень (ілюстрацій) створюють мовленнєву ситуацію, близьку до автентичної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белов Д. Комікс як продукт інформаційної культури. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2018. Вип. 49. С. 83–103.
2. Варданян М. Буктрейлер як засіб підвищення читацької активності майбутніх учителів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 64. С. 39 – 47.
3. Вержанська О., Лагута Т. Креолізований навчальний текст в електронному навчанні. *Новий колегіум*. 2016. №1. С. 42 – 50.
4. Гадамська А. А. Методика мовленнєво-культурної адаптації іноземних студентів засобами креолізованих рекламних текстів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2017. 257 с.
5. Горіна Ж. Мовленнєво-культурна адаптація іноземних студентів шляхом аналізу креолізованих текстів української реклами. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. Одеса, 2014. № 10. С. 51 – 54.
6. Гребенщикова О. Потенціал використання креолізованих текстів у процесі навчання мови іноземних студентів (на прикладі інтернет-мемів). URL: https://periodicals.karazin.ua/language_teaching/article/view/18678/16977 (дата звернення: 24.06.2022).
7. Грицева А. Актуальність питань теорії комунікації. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* : збірник праць та доповідей Всеукраїнської наукової конференції. Хмельницький : ХНУ, 2005. С. 70–81.
8. Даниленко Є. Дидактичні можливості коміксів у процесі навчання. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2010. № 6. С. 101–106.
9. Деркачова О. Використання девайсів для створення креолізованих текстів (на прикладі дисципліни «Література та інклюзія»). URL : <http://194.44.152.155:8080/bitstream/123456789/4683/1/%d0%94%d0%b5%d1%8400%d0%ba%d0%b0%d1%87%d0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%9c%d0%b5>

%d0%bb%d1%96%d1%82%d0%be%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%8c%202020.
pdf (дата звернення: 13.04.2022)

10. Драган-Іванець Н. Паралінгвістичні засоби креолізованого інтернет-тексту. *Мова. Суспільство. Журналістика*. Київ, 2014. С. 223–230.

11. Дубравіна О. Креолізовані тексти як засіб формування читацької компетентності учнів середньої школи на уроках літератури. *Сучасна гуманітаристика*. Матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 2018. Вип. 10. С. 34 – 37.

12. Житеньова Н. Сутність візуалізації в навчальному процесі. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Сер. : Педагогічна. 2013. Вип. 19. С. 18 – 21.

13. Завадська О. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень. *Лінгвістичні дослідження*. Харків, 2016. Вип. 43. С. 163–169.

14. Зелінська Н. Залежність викладу від особливостей процесу створення тексту. *Поліграфія і видавнича справа*. Львів, 2010. № 17. С. 118–123.

15. Зелінська Н. Сприйняття тексту: передумови, механізм, шляхи полегшення. *Поліграфія і видавнича справа*. Львів, 2003. № 19. С. 118 – 123.

16. Івасишин М. Р. Мультимодальність англomовного коміксу: лінгвальний і екстралінгвальний виміри : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Івано-Франківськ, 2019. 204 с.

17. Ілійчук Л. В. Дидактичний потенціал коміксів та перспективи їх використання в освітньому процесі початкової школи. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11737/1/Пiiichuk%20L.V.%2C.pdf> (дата звернення: 3.05.2022).

18. Ісаєва О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_V1j_ja9sQo (дата звернення: 27.02.2022).

19. Ісаєнко А. А. Соціокультурний компонент становлення вторинної мовної особистості (на прикладі аналізу текстів реклами). *Вісник Прикарпатського нац. ун-ту. Серія: Педагогіка*. 2013. Вип. 11. С. 103 – 105.
20. Ісаєнко А. Аналіз україномовних креолізованих текстів реклами в іншомовній аудиторії. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць*. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013. Вип. 8. С. 232–240.
21. Колосова В. Формування критичного мислення учнів на уроках світової літератури засобами коміксів. URL: <https://www.slideshare.net/ivsimonova1979/ss27778053> (дата звернення: 25.03.2022)
22. Космацька Н. В. Мова сучасного коміксу як явища масової культури. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15. Т. 4. С. 15 – 20.
23. Космацька Н. Нарис з історії виникнення і становлення жанру коміксу. *Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови»*. 2012. Вип. 19. С. 141–147.
24. Лютянська Н. Полікодовість як ознака англomовних масмедійних текстів. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Дрогобич, 2019. № 11. С. 88 – 92.
25. Макарук Л. Мультимодальна грамотність у цифровому столітті. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Вип. 54. 2015. С. 49 – 52.
26. Макклауд С. Створити комікс. Як розповідати історії в коміксах, манзі та графічних романах. Київ : Рідна мова, 2020. 272 с.
27. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посіб.. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
28. Малишева Т.С. Навчання студентів 1 курсу монологічного мовлення на основі іншомовних коміксів. *Вісник Нижгородського державного лінгвістичного університету ім. Н. А. Добролюбова*. 2015. № 30. С. 99 – 106.

29. Мединська Н. М. Текст як засіб формування мовної особистості. *Нова педагогічна думка*. 2011. № 3. С. 12 – 22. URL : http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Npd/2011_3/medins.pdf (дата звернення: 5.06.2022)
30. Овдіюк В. Рекламний текст у курсі української мови як іноземної: соціокультурний підхід. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Випуск 9. С. 234–242.
31. Олишанський Д. В. Дидактичні умови використання коміксів у навчанні іноземних мов молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2002. 190 с.
32. Остапенко Л. П., Соловйова О. К. Дидактичний потенціал коміксів. URL: https://elib.institutemvd.by/jspui/bitstream/MVD_NAM/1817/1/Ostapenko.pdf (дата звернення: 23.05.2022)
33. Паніна О. П. Проблеми «кліпового» мислення курсантів та використання креолізованих текстів у навчанні їх фізики. URL : <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/NZ-PMFMTO/article/view/1342> (дата звернення: 15.03.2022)
34. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. *Законодавство України про освіту*. Дата оновлення: 21.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.11.21).
35. Рішення колегії МОН України №10 від 27.10.2016 «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 27.11.21).
36. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
37. Сем'ян Н. В. Використання креолізованого тексту як навчального засобу на уроках англійської мови в закладах середньої освіти. URL:

http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/31/part_2/13.pdf (дата звернення: 3.04.2022)

38. Сидоренко О., Грищенко М. Карикатура в ЗМІ – креолізація вербальних та невербальних елементів у мультимодальному тексті. *Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти* : матеріали п'ятнадцятої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Суми : Сумський державний університет, 2019. С. 83 – 90.

39. Скрипник М. І., Кравчинська Т. С., Волинець Н. П. Навчальні тексти нової природи: творимо, радимо, тренуємо: методичні рекомендації. Київ : ЦПО, 2021. 61 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/723446/> (дата звернення: 3.07.2022).

40. Христовська В. Процес сприймання художнього тексту. *Nota bene* (газета Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка). 2021. № 18. Березень–квітень. С. 12–13.

41. Ципіна Д. Формування лінгвокультурної компетентності засобами креолізованих текстів на занятті з іноземної мови. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27105/1/5%20Стаття_Ципіна.pdf (дата звернення 25.01.2022).

42. Чикалова Т. Г. Дидактичні можливості використання коміксів на уроках у початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Т. 3. Вип. 20. С. 52 – 55.

43. Юрженко В. В. «Коміксування» змісту навчального процесу: позитивні чи негативні тенденції для розвитку технологій освітньої діяльності? *Біоресурси і природокористування*. 2015. Т. 7. № 1-2. С. 165 – 170.

44. Аксанса, N. An alternative teaching tool in science education: Educational comics. *International Online Journal of Education and Teaching*. 2020. № 7(4). P.150 – 170.

45. Bateman J.A. Text and Image. A Critical Introduction to the Visual. New York : Routledge, 2014. 292 p.

46. Cohn N. Visual Narrative Structure. *Cognitive Science*. 2013. Vol. 34. P. 413 – 452.
47. Daulay M. Developing social sciences-history's comics-based learning media for the fifth grade of primary school in Pekanbaru City. *International Journal of Research in Counseling and Education*. 2017. № 1(1). P. 15 – 21.
48. Groensteen T. The System of Comics. Jackson : University Press of Mississippi, 2009. 188 p.
49. Koutníková M. The Application of Comics in Science Education. *Acta Educationis Generalis*. 2017. № 7. P. 88 – 98.
50. Meskin A. Defining Comics? *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. 2007. Vol. 65. № 4. P. 369 – 379.
51. Sugiman S., Suryatin S. Comic book for improving the elementary school students' mathematical problem solving skills and self-confidence. *Jurnal Prima Edukasia*, 2019. № 7(1). P. 58 – 72.
52. Wiegerová, A., Navrátilová, H. Let's not be scared of comics (researching possibilities of using conceptual comics in teaching nature study in kindergarden). *Prodecia-Social and Behavioral Sciences*. 2017. № 237. P. 576–581.
53. Wilson Ch. Why I teach Comics in Elementary School. *Knowledge Quest*. 2013. № 41(3). P. 63–65.
54. Yunus M., Salehi H., Embi M. Effects of Using Digital Comics to Improve ESL Writing. *Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology*. 2012. №4(18). P. 62–69.
55. Zimmerman B. Using Digital Comics for Language Learning. *eLearn Magazine*. 2010. №1. P. 78 – 90. URL: <https://elearnmag.acm.org/archive.cfm?aid=1710033> (дата звернення: 14.11.21).

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the formation of written communication skills in English lessons in senior high school classes.

Subject of research can be defined as the peculiarities of using authentic creolized texts as a means of forming written communication skills.

The main aim is to develop and experimentally test the effectiveness of a system of exercises for the formation of written speech skills based on creolized texts (comics) in senior high school classes.

It determined the accomplishment of such objectives as:

- 1) clarify the concepts of "creolized text" and "comics";
- 2) to consider the didactic potential of the creolized text in teaching English;
- 3) to understand the problems of perception and understanding of creolized texts;
- 4) prove the effectiveness of using the developed exercises using creolized texts as a means of teaching foreign language written speech.

The use of comics in the educational field has its advantages, including: facilitating the educational process, its accessibility, encouraging students to actively participate in class work and, as a result, increasing motivation in the classroom and improving academic performance; development of imagination, ensuring high-quality long-term memorization of what has been learned, transfer of universal values, deepening of interest in the subject and development of writing skills. Pupils not only enjoy working with the creolized text, perform tasks according to its content, but also use dialogic communication based on images (illustrations) to create a speech situation close to the authentic one.

Key words: *exercise, foreign language competence in writing, comics book, creolized text, skill, secondary school, senior level*